

RESTITUCIJOS TAIKYMO SANDORIŲ PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIAIS BYLOSE PROBLEMAS

Doktorantė Asta Dambrauskaitė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas astadam11@hotmail.com

Pateikta 2003 m. vasario 14 d.

Parengta spausdinti 2003 m. balandžio 2 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas
dr. Leonas Virginijus Papirtis ir šio fakulteto Civilinio proceso katedros docentas dr. Stasys Vėlyvis*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamas restitucijos institutas, daugiausia dėmesio skiriant restitucijos taikymui sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose. Analizuodama restitucijos instituto kilmę ir sampratą, autorė taip pat apžvelgia civilinės teisės doktrinoje išsakytas nuomones dėl restitucijos kaip pažeistų civilinių teisių gynimo priemonės teisinės prigimties.

Temos aktualumą lemia tai, kad, įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui ir atsiradus restitucijos teisinio reglamentavimo naujovių, būtina spręsti ir tokius klausimus, kylančius grąžinant pripažinto negaliojančiu sandorio šalis į padėtį, buvusią iki sandorio sudarymo, kurie iki tol nebūdavo taip aštriai keliami, pavyzdžiui, dėl restitucijos ir iš nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo kylančių prievolių santykio. Be to, teismuose daugėja ginčų dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, kurie tampa vis sudėtingesni ir kurių išsprendimas turi įtakos ne tik sandorio, kurio galiojimo klausiamas sprendžiamas, dalyviams, bet ir daugelio kitų civilinės apyvartos dalyvių teisėms ir pareigoms.

Taikant sisteminių, lyginamąjį, istorinį ir kitus mokslinio tyrimo metodus straipsnyje aptariami kai kurie restituciją reglamentuojančių teisės normų taikymo aspektai, pateikiama pavyzdžių iš Lietuvos teismų praktikos šios kategorijos bylose.

I ž a n g a

Restitucija apima gana daug ir įvairių santykių. Tradiciškai šis terminas – dvišalė ar vienašalė restitucija – buvo vartojamas pripažintų negaliojančiais sandorių pasekmėms apibūdinti, tačiau pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą restitucija taikoma ir tais atvejais, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai ar per klaidą, arba dėl to, kad sandoris, pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio*, taip pat dėl to, kad prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos (CK 6.145 str. 1 d.) [1]. Reikalauti restitucijos, t. y. grąžinti viską, ką yra perdavusi kitai šaliai vykdydama sutartį, gali ir sutarties šalis sutarties nutraukimo atveju (CK 6.222 str. 1 d.), jeigu ji tuo pat metu grąžina kitai šaliai visa tai, ką buvo iš jos gavusi. Restitucija yra įvardijamas ir dar vienas specialus atvejis dovanojimo teisinių santykių sferoje, kalbant apie apdovanotojo pareigą, panaikinus dovanojimą, grąžinti išlikusį dovanotą turtą dovanotojui pagal Civilinio kodekso normas, reglamentuojančias restituciją (CK 6.472 str. 3 d.). Detalesnis restitucijos reglamentavimas naujajame Civiliniame kodekse, būtinybė ją taikant remtis tiek specialiomis restituciją reglamentuojančiomis teisės normomis (CK šeštosios knygos I dalies X skyrius), tiek ir normomis, įtvirtinančiomis prievolės, kylančias iš nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo (CK šeštosios knygos III dalies XX skyrius), skatina ieškoti šių institutų santykio. Civilinio kodekso normų aiškinimo ir taikymo teismų praktikoje analizė leidžia teigti, kad aktuali vis dar išlieka

restitucijos ir vindikacijos santykio problema, taip pat ir sąžiningų asmenų galimybės panaudoti savo sąžiningumo faktą prieš restitucijos reikalaujančius asmenis klausimas.

Restitucijos samprata

Terminą „restitucija“ (*restitutio*) šiuolaikinės teisinės sistemos perėmė iš klasikinės romėnų teisės, kur jis reiškė ypatingą pretorinės gynybos priemonę formulariniame procese, kuria naudodamasis magistratas (pretorius), remdamasis ne įstatymu, o savo nuožiūra, bei vadovaudamasis teisingumu, atkurdavo buvusią civilinių santykių padėtį [2, p. 30]. Pavyzdžiui, apgaulės ar prievartos būdu sudarius sandorį, nukentėjusioji šalis galėjo kreiptis į pretorių, kurio tikslas buvo grąžinti šalį į pirmąją padėtį, t. y. į tą situaciją, kurioje ji buvo iki šio juridinio fakto, – šį tikslą pretorius galėjo pasiekti pasinaudodamas teisės gynimo priemone – *restitutio in integrum* [3, p. 57]. Kad pretorius galėtų pritaikyti šią gynybos priemonę, buvo būtina didelė žala (*laesio*) ir svarbios priežastys (*iusta causa*), dėl kurių šalis negalėjo išvengti fakto, sukėlusio neteisingas pasekmes (tokiomis priežastimis pretorius galėjo pripažinti nepilnametystę, apgaulę sudarant sandorį, esminę klaidą ir kitas aplinkybes). Jeigu pretorius prašymą dėl restitucijos pripažindavo esant pagrįstą, grąžinti šalis į ankstesnę padėtį jis galėjo įvairiais būdais – pavyzdžiui, leisdamas nukentėjusiajai šaliai pareikšti ieškinį arba *exceptio*. Taigi norint atkurti ankstesnę padėtį (*restitutio in integrum*), pretoriui reikėjo pasinaudoti dar ir kitomis pretorinės gynybos priemonėmis (*stipulationes praetoriae, missio in possessionem, actio praetoria*). Remdamasis išdėstytais argumentais, S. Vėlyvis daro išvadą, kad *restitutio in integrum* nebuvo savarankiška pretorinės gynybos priemonė ir materialiniu teisiniu požiūriu buvo tik tam tikras tikslas, pasiekiamas pretoriaus dėka [3, p. 57].

Šiuolaikinėse teisinėse sistemose restitucijos terminas (iš lotynų kalbos – *restitutio, restituere*) dažniausiai vartojamas siekiant apibūdinti negaliojančio sandorio šalių (arba vienos iš jų) grąžinimą į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį arba kalbant apie prievoles, kylančias iš vadinamųjų kvazisutarčių, pavyzdžiui, nepagrįsto praturtėjimo.

Bendrosios teisės sistemoje restitucija apibrėžiama kaip turto grąžinimas savininkui ar asmeniui, turinčiam teisę tą turtą valdyti – jei vienas asmuo be teisinio pagrindo gavo turtą ar pinigų sumą iš kito asmens, jis privalo grąžinti jį teisėtam savininkui, kad nebūtų laikomas nepagrįstai praturtėjusiu ar įgavusiu nepagrįstą naudą [4, p. 346]. Nurodoma, kad tokia prievolė egzistuoja, kai, pavyzdžiui, prekės ar pinigai perduodami dėl prievartos, suklydimo arba tai įvyksta sudarius negaliojantį sandorį (dėl jo neteisėtumo, formos trūkumų ar kitų priežasčių), arba kai asmuo, turintis tą turtą, įgyja naudą atlikdamas nepateisinamus veiksmus [4, p. 346–347].

Prancūzijos civilinės teisės doktrinoje terminas „restitucija“ suprantamas keliomis prasmėmis. Restitucija apibūdinamas ir grąžinimas savininkui daikto, kurio jis neteko nepagrįstai arba prieš savo valią (pavyzdžiui, pavogto ar pamesto daikto grąžinimas), restitucija taip pat vadinamas ir pripažinto negaliojančio sandorio pasekmių panaikinimas (*restitutio in integrum*), pavyzdžiui, gautos sumos ar perduoto daikto grąžinimas [5, p. 773]. Pagal Prancūzijos teisę pripažintas negaliojančiu sandoris netenka teisinės galios ateičiai, t. y. iš jo kylančios pareigos nebegali būti vykdomos, o jei sandoris jau įvykdytas, taikomas sandorio anuliavimo retroaktyvumo principas ir kyla restitucijos pareiga, t. y. šalys grąžinamos į padėtį, egzistavusią iki sandorio sudarymo [6, p. 82]. Prancūzijos teisinėje literatūroje nurodoma, kad įvykdymo pagal negaliojantį sandorį grąžinimas vykdomas iš esmės pagal taisyklės, reglamentuojančias nepagrįstai sumokėto išreikalavimą (*répétition de l'indu*) [7, p. 4]. Jei panaikinama jau įvykdyta sutartis, įvykdymas netenka teisinio pagrindo, ir tuomet turi būti elgiamasi taip, kaip ir nepagrįsto sumokėjimo atveju (*paiement de l'indu*)* – šalys tokiu atveju reikalauja grąžinti joms tai, ką jos įvykdė neprivalėdamos to daryti [7, p. 10]. Taigi, kaip ir kai kuriose kitose teisinėse sistemose, pagrindinis nepagrįsto sumokėjimo atvejis – sandorio negaliojimas.

* Prievolė grąžinti nepagrįstai gautą išmokėjimą (*paiement de l'indu*) Prancūzijos teisėje laikoma prievole, kylančia iš kvazi sutarčių.

Vokietijos teisėje restitucija kaip niekinio (negaliojančio) sandorio bendra pasekmė nenurodoma [8, p. 316]. Viskas, kas įgyta pagal negaliojančią sandorį, laikoma įgytu be pakankamo teisinio pagrindo ir turi būti gražinta pagal nepagrįsto praturtėjimo taisykles (§ 812 BGB) [9, p. 74]. Vokietijos teisės moksle ir praktikoje nusistovėjusi tokia kondikcinių* ieškinių klasifikacija: 1) ieškinys dėl nepagrįsto praturtėjimo, atsiradusio dėl paties ieškovo veiksmų (*Leistungskondiktion*), ir 2) ieškinys dėl nepagrįsto praturtėjimo, atsiradusio dėl pasikėsimo į svetimas teises (*Eingriffskondiktion*) [10, p. 119]. Vokietijoje reikalavimui gražinti įvykdymą pagal pripažintą negaliojančią sandorį skiriama pagrindinė vieta pirmajame kondikcijos porūšyje, arba vadinamojoje „vykdymo kondikcijoje“ (*Leistungskondiktion*). Įvykdymas laikomas atliktu be teisinio pagrindo, jeigu rezultatas, kurio siekiama tam tikra prievole, nepasiekiamas. Kaip tipiškiausias tokio įvykdymo pavyzdys nurodomas nepasiekiantis tikslo prievolės vykdymas, kai prievolė arba iš viso neegzistuoja, pavyzdžiui, dėl to, kad sutartis yra niekinė, arba kai egzistuojančios prievolės turinys nesutampa su jos įvykdymu [10, p. 120].

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.80 straipsnio 2 dalyje terminas „restitucija“ vartojamas numatant, kad, kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo gražinti kitai sandorio šaliai visa, ką ji yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima gražinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių. Įdomu pažymėti, kad 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, galiojęs iki 2001 m. liepos 1 d., įstatymo normoje restitucijos sąvokos nebuvo įtvirtinęs. Šis terminas nevartojamas ir dabar galiojančiame Rusijos Federacijos civiliniame kodekse. Tačiau tiek ankstesnėje teisinėje literatūroje, tiek ir dabartinėje civilinės teisės doktrinoje bei teisės taikymo praktikoje (o Lietuvoje įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui – ir įstatyme) restitucijos terminas vartojamas negaliojančių sandorių teisinėms pasekmėms įvardyti.

Mokslinėje literatūroje nėra vienos nuomonės dėl restitucijos teisinės prigimties ir restitucinio reikalavimo savarankiškumo. S. V. Morgunovas nurodo, kad pozityviosios teisės požiūriu įstatymų nustatytų sandorių sudarymo taisyklių pažeidimas yra civilinės teisės pažeidimas, už kurį numatyta savita atsakomybė – sandorio anuliavimas, sandorio dalyvių atsakomybės priemonė laikant pareigą gražinti vienas kitam visa, kas įgyta pagal sandorį. Dėl šių priežasčių restitucija laikytina prievoliniu teisiniu santykiu ir tuo pat metu – civilinės atsakomybės už padarytą pažeidimą priemonė [11, p. 136]. Rusijos mokslininkas D. O. Tuzovas nurodo, kad užsienio šalių civilistikoje nežinomos jokios specialios priemonės pripažinto negaliojančiu sandorio šalims gražinti į ankstesnę faktinę padėtį – ar svetimas daiktas užvaldytas neteisėtai, ar mokėjimas atliktas per klaidą, ar prievolės vykdymui įtakos turėjo nenugalima jėga, ar atliktas įvykdymas pagal negaliojančią sandorį – visa tai reikšminga tik svarstant įgijėjo atsakomybės klausimą, o kiekvienu iš šių atvejų konkrečiau daikto ar konkrečios pinigų sumos, įgijėjo gautos *sine causa*, gražinimas vykdomas naudojantis tradicinėmis gynimo priemonėmis – vindikaciniu arba kondikciniu ieškiniu. D. O. Tuzovas taip pat nurodo, kad sandorio negaliojimas – tai tik vienas iš teisinio pagrindo nebuvimo atvejų, o pagal tokį sandorį atliktas įvykdymas (perdavimas) – tik vienas iš neteisėto valdymo ar praturtėjimo apskritai atvejų [9, p. 73]. D. O. Tuzovo nuomone, restitucija – tai civilinė teisinė apsaugos priemonė, kurios tikslas – visiškai arba iš dalies atkurti pripažinto negaliojančiu sandorio šalių turtinę padėtį, pažeistą atlikus įvykdymą pagal tokį sandorį [9, p. 234]. Šio mokslininko nuomone, restitucija nelaikytina savarankiška, ypatinga gynimo priemonė, besiskiriančia nuo kitų civilinių–teisinių gynimo būdų ir skirta tik pripažintiems negaliojančiais sandoriams. Restitucija – tai rūšinė, „sudėtinė“ sąvoka, kiekvienu konkrečiu atveju reiškianti vienokį ar kitokį apsauginį teisinį santykį (vindikacinį, kondikcinį, žalos atlyginimo ar kt.) [9, p. 158]. Bandymų paneigti savarankišką restitucijos teisinę prigimtį būta ir ankstesnių metų teisinėje literatūroje. N. V. Rabinovič nuomone, be pagrindo gauto turto paėmimas galimas tik vindikacinio ieškinio ar ieškinio dėl nepagrįsto praturtėjimo būdu, o J. K. Tolstojus pripažino galimybę pareikšti vindikacinius reikalavimus pripažįstant sandorį negaliojančiu [2, p. 32]. Kita mokslininkų grupė laikėsi priešingos nuomonės ir pagrindė restitucinio reikalavimo savarankiškumą ir jo netapatumą vindikaciniam ieškiniui. B. V. Čerepachinas, G. N. Amfiteatrovas,

* Kondikcinis ieškinys (iš lot. – *condictio* – reikalavimas ką nors gražinti), asmeninis (prievolinis) ieškinys dėl nepagrįsto praturtėjimo gražinimo. Romėnų teisėje šios prievolės dar buvo vadinamos *condictiones sine causa*.

O. S. Jofė neigė galimybę pareikšti vindikacinius reikalavimus, siekiant susigrąžinti turta, perleista pagal sandorį – sandorius pripažįstant negaliojančiais, perleisto turto likimas turi būti sprendžiamas pagal restitucijos taisykles [2, p. 32–33]. I. V. Matvejevo nuomone, restitucija yra savarankiška negaliojančių sandorių turtinė pasekmė, nesutampanti su vindikacija ar reikalavimu dėl nepagrįsto praturtėjimo, tai atskiras civilinių teisių, pažeistų dėl sandorio negaliojimo, gynimo būdas [2, p. 38].

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų sisteminė analizė leistų teigti, kad mūsų teisinėje sistemoje restitucija laikoma savarankišku prievoliniu teisiniu pažeistų teisių gynimo būdu, reglamentuotu specialiomis prievolinės teisės normomis, numatant galimybę šiems teisiniams santykiams subsidiariai taikyti nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo nuostatas.

Restitucija kaip sandorių pripažinimo negaliojančiais pasekmė

Civilinės teisės doktrinoje sandoriui, kaip valios išreiškimui ar asmenų veiksams, kuriais tiesiogiai siekiama konkrečių teisinių pasekmių, t. y. kuriais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas, tradiciškai priešinamas kitas juridinis faktas – teisės pažeidimas, t. y. veiksmas, kuris nors ir sukelia teises pasekmes, tačiau ne tas, kurių siekė asmuo [12, p. 166]. Teisės pažeidimų kategorijai priskiriamas ir negaliojančių sandorių sudarymas, kuris, kaip ir kiekvienas teisei priešingas veiksmas, sukelia tam tikras neigiamas pasekmes.

Kartais literatūroje išsakoma nuomonė, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu tolygus sandorio neegzistavimui apskritai. Tačiau K. I. Sklovskio tvirtinimu, šios taisyklės never-tėtų suprasti pažodžiui, nes ją galima pritaikyti tik toms pasekmėms, kurių siekė šalys sudarydamos sutartį. Sandorio pripažinimas negaliojančiu vis dėlto sukelia tam tikras savitas pasekmes (visų pirma – restituciją), kurių pasiekti šalys neketino [8, p. 317].

Tokią mintį yra išreiškęs ir Rusijos ikirevoliucinio laikotarpio mokslininkas G. F. Šeršenevičius. Negaliojantis sandoris, jo nuomone, nesukeldamas tų teisinių pasekmių, kurios turėjo būti pasiektos vykdant sudarytą sandorį, sukelia kitokio pobūdžio teises pasekmes – sandoris negalioja, todėl viskas turi būti gražinta į padėtį, buvusią iki jo sudarymo, viskas, kas tokio sandorio pagrindu vieno asmens buvo perduota kitam, turi būti gražinta pagal priklauso- mybę. Be to, tęsia G. F. Šeršenevičius, jeigu sandoris buvo sudarytas prievartos ar apgaulės būdu, tai kaltajai šaliai tenka atsakomybė už visą padarytą žalą, o tam tikrais atvejais jai gali grėsti ir baudžiamoji atsakomybė [12, p. 188].

Profesorius S. A. Beliackinas, skaitęs paskaitas universitete prieškario Lietuvoje, buvo nurodęs, kad niekinė prievolė (prieštaraujanti įstatymams ar geriems papročiams), negalioja nuo jos atsiradimo pradžios, ji neegzistuoja teisiškai. Kiekviena iš šalių gražinama į padėtį, buvusią iki prievolės įvykdymo, ir tai, kas perduota, turi būti gražinta, nes negaliojanti prievolė negali tarnauti vienai iš susitariančiųjų šalių kokių nors iš tos prievolės teisių ir pareigų atsiradimo šaltiniu. Kadangi „net dievams nepavyktų padaryti taip, kad tai, kas egzistavo, neegzistuotų“, tai ir pripažinta niekine prievolė negali neturėti tam tikros įtakos tretiesiems sąžiningiems asmenims, nežinojusiems apie prievolės negaliojimą, o ir pats prievolės dalyvis, nežinojęs ir negalėjęs žinoti apie jos negaliojimą, tuo tarpu kai kontrahentas apie tai žinojo, turi teisę, remdamasis bendromis žalos atlyginimo nuostatomis, iš jo reikalauti atlyginti visa tai, ko jis neteko dėl prievolės panaikinimo [13, p. 372].

Taigi būtų galima teigti, kad vienas iš sandorių pripažinimo negaliojančiais tikslų yra pašalinti tas turtines pasekmes, kurios jau kilo vykdant tokį sandorį, nes jei sandoris dar nepradėtas vykdyti, nekyla klausimas ir dėl įvykdymo pagal tokį sandorį gražinimo.

Literatūroje pripažintų negaliojančiais sandorių teises pasekmes priimta skirstyti į turtines ir neturtines.

I. V. Matvejevas svarbiausia sandorių pripažinimo negaliojančiais neturtine pasekme, iš kurios išplaukia visos kitos teises pasekmės, laiko tai, jog priverstine tvarka panaikinamas teisinis santykis tarp subjektų, buvusiu negaliojančio sandorio šalimis [2, p. 29–30]. S. V. Morgunovas nurodo, kad sandorio negaliojimo pasekmė – iš sandorio kilusių prievolinių teisinių santykių pasibaigimas, kuris lemia tai, kad tarp tų pačių asmenų atsiranda kitas prie-

volinis teisinis santykis, nepriklausantis nuo šalių valios, nes restitucijos pareiga imperatyvia forma nustatyta įstatyme [11, p. 135].

Lietuvos Respublikos CK 1.80 straipsnio 1 dalį, numatančią, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja, galima laikyti bendrąja neturtine sandorių negaliojimo pasekme, reiškiančia, kad pripažinus sandorį negaliojančiu, šalių veiksmai netenka teisinės galios ir šalims nepavyksta pasiekti tų teisinių pasekmių, kurių jos siekė sudarydamos sandorį.

Lietuvos Respublikos CK 1.80 straipsnio 2 dalis bendrosios taisyklės forma įtvirtina pripažinto negaliojančio sandorio turtnines pasekmes, t. y. numato, kad kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką ji yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių. Šio straipsnio 3 dalis nukreipia į CK šeštosios knygos normas, nustatančias restitucijos taisykles.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare nurodoma, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujančio sandorio negaliojimo padarinys yra restitucija, o jeigu sandoris nevykdytas, tai jis tik pripažįstamas negaliojančiu. Be to, nurodoma, kad specialiosios normos gali numatyti ir kitokius sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinius padarinius, pavyzdžiui, vienašalę restituciją (CK 1.81 str. 3 d.), nuostolių atlyginimą (189 str. 2 d.), be pagrindo įgyto turto grąžinimą (CK 6.237 str. 2 d.) [14, p. 183].

Iki šiol civilinės teisės doktrinoje, remiantis 1964 m. Civilinio kodekso normomis, negaliojančių sandorių turtnines pasekmes buvo priimta skirstyti į tris grupes:

- 1) abiejų sandorio šalių turtninės padėties grąžinimas į pradinę padėtį (abišalė restitucija);
- 2) vienos sandorio šalies turtninės padėties grąžinimas į pradinę padėtį, o antrosios šalies gauto ar priklausančio gauti turto paėmimas į valstybės pajamas (vienašalė restitucija);
- 3) abiejų sandorio šalių turtninės padėties neatkūrimas, išieškant iš jų, ką jos yra gavusios arba kas priklausė gauti pagal sandorį, į valstybės pajamas (restitucija neleidžiama) [15, p. 196].

Istoriškai apžvelgiant restitucijos instituto raidą Lietuvos teisėje, reikia pabrėžti, kad šiuo metu galiojančiame Lietuvos civiliniame kodekse pagaliau išdrįsta atsisakyti civilinei teisei nebūdingos funkcijos – negaliojančio sandorio šalių turto išieškojimo į valstybės pajamas, t. y. iš esmės jo konfiskavimo. 1964 m. LR CK 48 straipsnis numatė galimybę negaliojančio sandorio, sudaryto turint akivaizdžiai priešingą visuomenės interesams tikslą, atveju į valstybės pajamas išieškoti visa tai, ką šalys yra gavusios pagal sandorį (esant abiejų šalių tyčiai ir sandorį įvykdžius abiem šalims), o esat tik vienos iš šalių tyčiai – jos gautą turtą perduoti antrajai šaliai, o tai, ką antroji, šalis buvo gavusi, išieškoti į valstybės pajamas [16]. Kadangi civilinė teisė yra privatinės teisės dalis ir jos normos negali būti baudžiamosios, dabar galiojantis CK nebenustato konfiskacijos, o neteisėtų sandorių objektus (daiktus, pinigus ir pan.) galima konfiskuoti pagal administracinės arba baudžiamosios teisės nuostatas [14, p. 183]. Dabar galiojančio CK 1.81 straipsnio 2 dalis nurodo, kad, tais atvejais, kai viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris negalioja, CK 1.80 straipsnio 2 dalyje nustatytos taisyklės (t. y. restitucija) netaikomos, kai abi šalys žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, o pagal minėto straipsnio 3 dalį vienašalė ar dvišalė restitucija galima, jei jos taikymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms ar gerai moralei, t. y. kai nebuvo pasiektas tokio sandorio tikslas, o viešosios teisės normos nenustato tokio sandorio šalims turtninių sankcijų.

Restitucijos taikymo teismų praktikoje problemos

Šioje straipsnio dalyje norėčiau aptarti kai kuriuos teismų praktikoje iškylančius klausimus, susijusius su restitucijos taikymu.

CK 6.145 straipsnio 1 dalis numato, kad restitucija taikoma tada, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai arba per klaidą, arba dėl to, kad sando-

ris, pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio* arba dėl to, kad prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos. Pagal šio straipsnio 2 dalį išimtiniais atvejais teismas gali pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų. Kokiais atvejais teismai gali pasinaudoti šia įstatymo suteikta galimybe ir restitucijos netaikyti ar pakeisti jos būdą?

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacine tvarka išnagrinėjo civilinę bylą, kurioje teismo sprendimu pripažintas negaliojančiu D. Potašovo pasirašytas įgaliojimas parduoti butą, išduotas I. Vasilenko, ir pripažinta negaliojančia minėto buto pirkimo–pardavimo sutartis tarp I. Vasilenko ir N. ir A. Kutyrionų [17]. Kasacinis teismas nutartyje konstatavo, kad teismo nuosprendžiu buvo konstatuoti I. Vasilenko nuoseklūs, kryptingi veiksmai, kuriais jis siekė, kad D. Potašovas jam išduotų įgaliojimą, suteikiantį teisę parduoti butą, ir tokie veiksmai civilinės teisės požiūriu kvalifikuotini kaip aiškiai nesąžiningi, apgaulingi veiksmai, todėl pirmosios instancijos teismas tiek įgaliojimą, tiek jo pagrindu sudarytą buto pirkimo–pardavimo sutartį pagrįstai pripažino negaliojančiais. Tačiau pirmosios instancijos teismas, pripažinęs sandorius negaliojančiais, neišsprendė restitucijos klausimo, kurį pagal CK 47 straipsnio 2 dalį privalėjo išspręsti *ex officio*. Nors pripažintas negaliojančiu sandoris buvo sudarytas 1997 m. balandžio 16 d., t. y. galiojant 1964 m. CK, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 44 straipsniu, restitucijos klausimą sprendžiant galiojant naujam CK, taikomi šio kodekso 6.145–6.153 straipsniai. Teisėjų kolegija, nurodžiusi, kad butas nėra perleistas tretiesiems asmenims ir kad dėl to netaikytina CK 1.80 straipsnio 4 dalis, taikydama restituciją butą grąžino D. Potašovui*. Be to, spręsdama restitucijos klausimą, teisėjų kolegija atsižvelgė į tai, kad teismo nuosprendžiu 50 000 Lt, kuriuos N. ir A. Kutyrionai teigia sumokėję I. Vasilenko už perkamą butą, iš I. Vasilenko yra priteisti D. Potašovui. Taigi D. Potašovui teismo nuosprendžiu yra pripažinta reikalavimo teisė išieškoti iš I. Vasilenko 50 000 Lt. Teismas, grąžinęs butą D. Potašovui, jo reikalavimo teisę dėl 50 000 Lt išieškojimo iš I. Vasilenko perkėlė N. ir A. Kutyrionams, remdamasis CK 6.101 straipsnio 4 dalies 2 punktu ir 6.145 straipsnio 2 dalimi.

Remiantis CK 6.145 straipsnio 2 dalimi, restitucija netaikoma ir pripažinus iš dalies negaliojančiu gyvenamųjų patalpų privatizavimo sandorį, nes restitucijos taikymas tokiu atveju reikštų tų patalpų reprivatizavimą ir tokios restitucijos pasekmės prieštarautų įstatymų leidėjo ketinimui privatizuoti visą butų ūkį [18].

CK 6.237 straipsnis numato, kad asmuo, kuris be teisinio pagrindo savo veiksmais ar kitokiu būdu tyčia ar dėl neatsargumo įgijo tai, ko jis negalėjo ir neturėjo gauti, privalo visa tai grąžinti asmeniui, kurio sąskaita tai buvo įgyta, išskyrus šio kodekso nustatytas išimtis. Ši pareiga taip pat atsiranda tais atvejais, jeigu pagrindas, kuriuo įgytas turtas, išnyksta paskiau. CK 6.237 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad šio skyriaus (XX skyrius „Nepagrįstas praturtėjimas ar turto gavimas“) taisyklės taikomos ir tais atvejais, <...> kai reikalavimas susijęs su įvykdymo pagal negaliojančią sandorį grąžinimu <...>.

Šios teisės normos taikymą būtų galima pailiustruoti tokiu teisminės praktikos pavyzdžiu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo civilinę bylą, kurioje ieškovė prašė pripažinti negaliojančia gyvenamojo namo dalies pirkimo–pardavimo sutartį, kurios atsakovai, nebūdami gyvenamojo namo savininkai, sudaryti neturėjo teisės, ir priteisti iš atsakovų solidariai sumą, kuri jiems buvo sumokėta už įsigyjamą turtą, papildomai priteisiant pajamas, kurias atsakovai gavo kaip pajamas iš be pagrindo įgyto turto [19]. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies – pripažino negaliojančia pirkimo–pardavimo sutartį, taikydamas abišalę restituciją įpareigojo atsakovus grąžinti pinigus, kuriuos jie gavo iš ieškovės, ieškovę

* Įdomu atkreipti dėmesį ir į teisėjų kolegijos nuomonę dėl sąžiningumo principo įtakos restitucijos taikymui. Kolegija pažymėjo, kad CK 1.5 straipsnyje įtvirtintas sąžiningumo principas svarbus ir tais atvejais, kai sprendžiamas restitucijos klausimas tarp sandorio šalių, todėl restitucijos taikymas turi būti grindžiamas sąžiningumo principu plačiąja prasme (6.145 str. 2 d.). Iš bylos medžiagos kolegija sprendė, kad N. ir A. Kutyrionai buto pirkimo–pardavimo sutartį sudarė elgdamiesi nepakankamai apdairiai ir rūpestingai, kaip tokiu atveju būtų elgęsis kiekvienas nuovokus žmogus – N. ir A. Kutyrionai net neapžiūrėjo buto, todėl objektyviaja prasme jie negali būti pripažinti sąžiningais.

įpareigojo gražinti įsigytą turtą, ieškinio reikalavimo dalį dėl pajamų už be pagrindo įgytą turtą teismas atmetė, motyvuodamas tuo, kad CK 47 straipsnio 2 dalis nenumatė atlyginti nuostolių, be to, ieškovė neįrodė, kad atsakovai iš jiems perduotų pinigų gavo ar turėjo gauti pajamas. Bylą peržiūrint kasacine tvarka, teisėjų kolegija nutartyje konstatavo, kad negaliojantis sandoris nėra tinkamas pagrindas turtui įgyti, todėl tais atvejais, kai negaliojančio sandorio šalis įvykdė šiuo sandoriu numatytą prievolę, o kita sandorio šalis nepagrįstai praturtėjo, įvykdžiusios sandorį šalies bei gavusios įvykdymą šalies teisiniams santykiams taikytinas ir 1964 m. CK 44 skirsnis, reglamentavęs prievoles, atsirandančias dėl turto įgijimo ar sutaupymo be pagrindo (1964 m. CK 512 str. 1 ir 2 d.). Pagal CK 513 straipsnį be pagrindo gavęs turtą ir dėl to nepagrįstai praturtėjęs asmuo privalėjo gražinti ar atlyginti visas pajamas, kurias jis gavo ar turėjo gauti iš šio turto nuo to laiko, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie turto įgijimo nepagrįstumą*. Kolegija nurodė, kad atsakovai šioje byloje buvo perleidę daugiau teisių, nei patys jų turėjo, ir už šį niekinį teisių perleidimą iš ieškovės gavo atlyginimą, taigi, atsakovams praturtėjus ieškovės sąskaita, ieškovės ir atsakovų teisiniai santykiai turėjo būti kvalifikuojami ne tik pagal restituciją, bet ir pagal prievoles dėl turto įgijimo ar sutaupymo be pagrindo reglamentuojančias teisės normas. Konstatavusi, kad atsakovai, nebūdami ginčo pastato savininkai, nuo pat atlyginimo gavimo dienos turėjo ir galėjo žinoti, jog praturtėja nepagrįstai, teisėjų kolegija pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą ir, tenkindama ieškovės reikalavimą, už laikotarpį nuo pirkimo–pardavimo sandorio sudarymo iki nutarties priėmimo dienos priteisė iš atsakovų pajamas, kurias jie turėjo gauti iš nepagrįstai įgyto turto.

Straipsnio įžangoje buvo minėta, kad restitucijos ir vindikacijos santykio problema, nagrinėjant sandorių pripažinimo negaliojančiais bylas, išlieka aktuali. Tą patvirtina kad ir ši kasacinio teismo nagrinėta byla. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarime Nr. 9 jau buvo išdėstyta pozicija dėl ribotos vindikacijos taikymo galimybės (arba tiksliau – dėl jos netaikymo) sprendžiant ginčą dėl pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia [21]. Tačiau teismuose šis klausimas dėl restitucijos ir vindikacijos santykio neretai iškyla ir vėl. Minėtame nutarime nurodyta, kad civilinėse bylose dėl pirkimo–pardavimo sutarties teisėtumo (dėl šio sandorio pripažinimo negaliojančiu) sprendžiama, ar nuosavybės teisės perleidimas ir įgijimas buvo teisėti ar neteisėti. Teismui pripažinus tokį sandorį negaliojančiu, sandorio abi šalys arba viena iš jų pagal civilinio įstatymo nuostatas sugrąžinamos į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį, t. y. taikoma abišalė ar vienašalė restitucija, o ne vindikacija. Vindikacijos atveju savininkui gražinamas individualiais požymiais apibrėžtas daiktas, pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia byloje, sutartį pripažinus negaliojančia, pardavėjui gražinamas perduotas turtas, o pirkėjui – jo sumokėti pinigai, t. y. taikoma abišalė restitucija (CK 47 str. ir 143 str.)**. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 metais priėmė nutartį, kurioje konstatuotas teismų nukrypimas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo praktikos, išdėstytos minėtu Teisėjų senato nutarimu aprobuotoje nutartyje. Bylos esmė tokia. Ieškovas – bankrutuojanti UAB „Grūdtarna“ kreipėsi į teismą ir nurodė, kad UAB „Grūdtarna“ pagal sutartį, pasirašytą su Finansų ministerija, dėl atsiskaitymo už lengvatinėmis sąlygomis įsigytus sojų rupinius įsipareigojo kol visiškai neatiskaitys neparduoti ilgalaikio turto be Finansų ministerijos leidimo, tačiau, pažeisdama šią sutarties nuostatą ir negavusi Finansų ministerijos leidimo, pardavė administracines patalpas atsakovui UAB „Nuntia“. Ieškovo nuomone, administracinių patalpų pirkimo–pardavimo sutartis, kaip sudaryta pažeidžiant Valstybės skolos įstatymo 3 straipsnio 13 punktą, pripa-

* Kadangi šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisinių santykių, atsiradusių galiojant 1964 m. CK, nenumačiusiam, kaip apskaičiuojamos pajamos, kurias nepagrįstai įgijęs turtą asmuo turėjo gauti iš turto, kasacinis teismas konstatavo kad tokios pajamos, gautos iki naujojo CK įsigaliojimo, apskaičiuojamos įstatymo analogijos būdu taikant 1964 m. CK 236 straipsnio nuostatas, o nuo 2001 m. liepos 1 d. – taikant CK 6.240 straipsnį.

** Šiuo nutarimu aprobuotoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje buvo sprendžiamas klausimas dėl sandorio, kuriuo perleistas turtas, pripažinimo negaliojančiu, t. y. buvo nagrinėjamas bankų pareikštas ieškinio reikalavimas pripažinti negaliojančia bankams įkeistų pastatų pirkimo–pardavimo sutartį. Šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai konstatavo, kad ginčo pastatų pirkėja nežinojo ir neturėjo žinoti, kad pardavėjas pastatus buvo įkeitęs ir neturėjo teisės jų perleisti, ir, tuo pagrindu pripažinę ją sąžininga įgijėja, bankų ieškinį atmetė. Kasacinės instancijos teismas, panaikinęs žemesniųjų instancijų teismų sprendimus, bankų ieškinį patenkino ir suformulavo anksčiau aptartą taisyklę.

žintina negaliojančia CK 47 straipsnio 1 dalies pagrindu, taikant abišalę restituciją. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė. Teismai nurodė, kad, negavusi Finansų ministerijos leidimo, UAB „Grūdtarna“ veikė nesąžiningai ir sudarė įstatymo reikalavimų neatitinkantį sandorį, tačiau tokio pripažinimo nepakanka, kad būtų galima taikyti 1964 m. CK 47 straipsnio 2 dalį ir išreikalauti turtą iš sąžiningo įgijėjo (atsakovo), kuris nusipirko objektą laikydamasis įstatymo nustatytos tvarkos (1964 m. CK 255 str.) ir jį įregistravęs įgijo nuosavybės teisę (1964 m. CK 4 str., 149 str. 2 d.). Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad pripažinus sandorį negaliojančiu, restitucija turi būti taikoma pagal CK 6.145–6.153 straipsnius, dėl to atsiranda nekilnojamojo daikto išreikalavimas iš sąžiningo įgijėjo, tuo tarpu CK 4.96 straipsnio 2 dalyje nurodytos aplinkybės, leidžiančios išreikalauti turtą iš sąžiningo įgijėjo, byloje nenustatytos. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, motyvuodama savo atsisakymą taikyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimą Nr. 9, nurodė, kad minėtas nutarimas buvo priimtas iki 2001 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo ir jo priėmimo metu nebuvo nustatinėjama, ar šalių santykiams, sudarant sandorius, taikytinos CK 1.5 straipsnio nuostatos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, nagrinėdama bylą kasacine tvarka pagal ieškovo kasacinį skundą, remdamasi žemesniųjų instancijų teismų nustatytais faktiniais bylos aplinkybėmis (t. y. kad ginčijamas sandoris sudarytas UAB „Grūdtarna“ veikiant neteisėtai, pažeidžiant Valstybės skolos įstatymo 3 straipsnio 13 punktą, kad atsakovas sandoriu turtą įgijo iš buvusio savininko ir kad šis turtas nėra perleistas tretiesiems asmenims), nurodė, kad byloje pareikštu ieškiniu buvo siekiama apginti dviejų savininkų pasikeitimo procese pažeistas teises, bylos šalis sieja prievoliniai teisiniai santykiai, todėl pažeistos teisės gali būti ginamos prievoliniais teisiniais pažeistos teisės gynimo būdais. CK 143 straipsnyje numatyta savininko teisė šiame įstatyme numatytais atvejais išreikalauti savo turtą iš trečiojo asmens, atlygintinai įsigijusio ginčo turtą iš kito asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti. Kolegija konstatavo, kad civilinėse bylose dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, kai turtas pagal kitą sandorį nėra perleistas trečiajam asmeniui, yra sprendžiamas nuosavybės teisės pasibaigimo (pardavėjui) ir atsiradimo (pirkėjui) teisėtumo klausimas bei pagal įstatymą taikoma arba netaikoma restitucija, o CK 143 straipsnio nuostatos dėl vindikacijos tokiu atveju netaikomos. Teisėjų kolegija, konstatavusi, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė CK 47, 143 straipsnius ir nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo praktikos, teismų sprendimus panaikino ir bylą grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Išvados

Apibendrinant straipsnyje išsakytas mintis, galima suformuluoti tokias išvadas:

1. Restitucijos sąvoka pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą išsiplėtė – restitucija taikoma ne tik pripažinus sandorius negaliojančiais, bet ir nutraukus sutartį, taip pat tais atvejais, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai ar per klaidą arba kai prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos.

2. Iš romėnų teisės perimtas terminas „restitucija“ šiuolaikinėse teisinėse sistemose vartojamas apibūdinti pripažinto negaliojančiu sandorio šalių grąžinimui į buvusią iki sandorio sudarymo turtinę padėtį, kai toks grąžinimas atliekamas remiantis specialiomis restitucijos taisyklėmis arba taisyklėmis dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo.

3. Dėl restitucijos prigimties teisinėje literatūroje išsakytas nuomones galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai iš jų priklausytų mokslininkai, pripažįstantys restitucijos savarankiškumą ir jos netapatumą vindikaciniam bei kondikciniam ieškiniams, antrąją grupę sudarytų mokslininkai, nelaikantys restitucijos savarankiška, ypatinga pažeistų teisių gynimo priemone ir manantys, kad restitucija kaip tam tikras tikslas gali būti pasiekama pareiškus vindikacinį, kondikcinį ieškinį arba ieškinį dėl žalos atlyginimo.

4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų sisteminė analizė leistų teigti, kad mūsų teisinėje sistemoje restitucija laikoma savarankišku prievoliniu teisiniu pažeistų teisių gynimo būdu, reglamentuotu specialiomis prievolinės teisės normomis, numatant galimybę

šiems teisiniams santykiams subsidiariai taikyti nepagrįsto praturtėjimo arba turto gavimo nuostatas.

5. Negaliojantis sandoris, nesukeldamas tų teisiųjų pasekmių, kurių siekė šalys jį sudarydamos, sukelia kitokio pobūdžio teises pasekmes – kiekviena iš šalių gražinama į padėtį, buvusią iki sandorio įvykdymo. Minėtos teisinės pasekmės nepriklauso nuo šalių valios, nes restitucijos pareigą imperatyvia forma numato įstatymas (LR CK 1.80 str. 2 d.).

6. Pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą tais atvejais, kai dvišalė ar vienašalė restitucija negalima, įstatymas nebeenumato civilinei teisei nebūdingo sandorio šalių turto išieškojimo į valstybės pajamas, t. y. jo konfiskacijos galimybes. Turtines sankcijas negaliojančio sandorio šalims turi nustatyti viešosios teisės normos.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
2. Матвеев И. В. Правовая природа недействительных сделок. – Москва, 2002.
3. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. – Kaunas, 1996.
4. A Dictionary of Law. – Oxford, 1994.
5. Cornu G. Vocabulaire juridique. – Paris, 2001.
6. Légier G. Droit civil. Les obligations. – Paris, 2001.
7. Éditions Techniques – Juris Classeurs. Effets de la nullité. – Paris, 1994.
8. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве. – Москва, 2000.
9. Тузов Д. О. Реституция в гражданском праве. – Томск, 1999.
10. Проблемы гражданского и предпринимательского права Германии. – Москва, 2001.
11. Моргунов С. В. Виндикационный иск. – Москва, 2001.
12. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – Санкт–Петербург, 1910.
13. Беляцкин С. А. Курс гражданского права. – Каунас, 1928.
14. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. I knyga. – Vilnius, 2001.
15. Civilinė teisė. – Kaunas, 1997.
16. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas ir įsigaliojęs nuo 1965 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1964. Nr. 19–138.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N. ir A. Kuturiovai v. D. Potašovas, I. Vasilenko*, Nr. 3K–3–874/2001, kategorija 15.2.2.3; 15.2.2.7.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *E. Bralitis v. J. Bralitienė*, Nr. 3K–3–1114/2001, kategorija 15.2.2.6; 1999 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje *E. Jankauskienė v. K. Ryšis*, Nr. 3K–3–206/1999, kategorija 42.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. Rékaitė v. S. Rinkevičius, L. Rinkevičienė*, Nr. 3K–3–885/2001, kategorija 15.2.1.1; 38.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo svetainė internete: <http://www.lat.litlex.lt>
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Grūdtarna“ v. UAB „Nuntia“*, Nr. 3K–3–634/2002, kategorija 25.8.1, 36.4.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. Nr. 7. – Vilnius, 1997.

Problematic Aspects of Restitution as a Consequence of Invalid Transactions

Doctoral Candidate Asta Dambrauskaitė

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article deals with the law of restitutions concentrating on restitution in legal disputes concerning invalid transactions. The origins and definition of restitution are being analysed, as well as a broad spectrum of doctrinal opinions in regard to the legal essence of restitution.

Actuality of the topic is preconditioned by the adoption of the new Civil Code of the Republic of Lithuania and its novelties in the field of restitution. There is a need to establish a relation between the norms regulating restitution and the norms regulating unjust enrichment. Lithuanian courts are facing a substantial increase in number of complex legal cases concerning invalid transactions where court decisions affect not only the parties to a transaction annulled but also rights and obligations of many other participants of the civil transactions.

Systemic, comparative, historic and other scientific methods have been used for the analysis of the topic, the theoretical part of the article has been complemented with the case material.

